

אובדן, מחלות ואסונות

1. מה נאמר לילדה החשה רגשי אשמה על מות אביה?

أَيُّمَا تَكُونُوا يَدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ
حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ
قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا (سورة
النساء، آية 78)

המוות ישיגכם בכל מקום אשר בו תהיו, ולו גם במגדלים נישאים.
בפקוד אותם טובה, יגידו, זאת מעם אלוהים, ובפקוד אותם רעה, יגידו,
זאת מעמך. אמור, הכל מעם אלוהים, ומה להם לאנשים הללו כי לא
יבינו דבר מן האמרים? (סורת הנשים, פסוק 78).

סמירה, תלמידת כיתה ד', הצטיינה בלימודיה ובכל פעילויות בית-הספר. לפני
כחמישה חודשים לקח אותה אביה לבדיקות בבית-החולים הקרוב. מכונית שנסעה
ממולם סתה ממסלולה והתנגשה במכוניתם התנגשות חזיתית. אביה נהרג
במקום והיא, שישבה במושב האחורי, יצאה בפציעות קלות. כששבה לבית-הספר
לאחר כחודש ימים ניכר שינוי בולט באישיותה ובהתנהגותה. היא נעשתה ילדה
שקטה מאוד, חדלה להשתתף בשיעורים ובפעילויות, וציוניה ירדו במידה ניכרת.
כשמודיעים על אספת הורים או מבקשים את אישור ההורים לפעילות מחוץ
לבית-הספר היא פורצת בבכי. כשמנסים להרגיע אותה היא נזכרת באביה
ומאשימה את עצמה בכך שגרמה את מותו. "בגללי נסענו באותו היום לבדיקות",
היא חוזרת ואומרת. "אין שמחה, אין טעם לחיים ואין תקווה בלי אבא, ואני
הרגתי אותו", היא ממררת בבכי. המחנכת החלה לחשוש שסמירה עלולה לפגוע
בעצמה. היא הפנתה אותה אל יועצת בית-הספר.

סמירה נכנסה אל חדר היועצת וסיפרה לה את סיפורה. כשהחלה שוב לבכות
פתחה היועצת את ספר הקוראן בסורת הנשים, פסוק 78, וביקשה מסמירה

לקרוא לאט וברור: "המוות ישיגכם בכל מקום אשר בו תהיו, ולו גם במגדלים נישאים". "מה הבנת מהפסוק הזה?" שאלה היועצת. "שאלוהים הוא זה שמחליט על חיים ומוות ואף אחד לא יכול לברוח ממה שמחליט אלוהים". "יפה", אמרה היועצת. "ומה זה אומר לך לגבי עצמך?" "שאני לא אשמה", אמרה סמירה בחיוך קל ומחתה את דמעותיה. "שזה הרצון של אלוהים ואני לא אשמה", חזרה שוב על דבריה. היועצת חייכה אליה בתשובה.

הסבר: פעמים רבות ילדים (וייתכן שפעמים רבות יותר ילדות) מרגישים אשמה על דבר שלא היה באחריותם ולא בשליטתם. סמירה חושבת שהיא הרגה את אביה משום שעל פי ההיגיון שלה בגללה הם נסעו לבדיקה. קשה לה לחשוב שמה שקרה אינו בשליטתה ומה שאינו בשליטתה גם אינו באחריותה. אפשר כמובן להסביר לה את הדבר בצורות אחרות. אפשר לומר לה שאביה היה יכול להיות מעורב בתאונת דרכים במקום אחר ובזמן אחר. אפשר לומר לה שתמיד ילד מבקש מהוריו שייקחו אותו לכל מיני מקומות אבל הדבר אינו עושה אותו אחראי לדרך ולנהיגה. אפשר אולי לומר לה כמה היא רוצה שהדברים יהיו תלויים בה. שכן אילו כך היה הרי הייתה יכולה להציל את אביה. אבל אין אמירה חזקה ומרגיעה כפסוק מן הקוראן המדגיש שאלוהים הוא הקובע גורלות ולא הילדה סמירה. מעתה היא לא תצטרך להסתובב בעולם כשבלבה מועקה איומה של אשמה. חשוב לציין שלא נשתמש בפסוק הזה בכל מקרה של הריגה וודאי לא במקרה של רצח. במקרים של רשלנות למשל, כשנהג הורג מישהו משום שהיה שיכור, וודאי במקרה של רצח בכוונה תחילה לא נשתמש בפסוק הזה, המטיל את האחריות על אלוהים. באותם מקרים נפנה אל פסוקים בקוראן המדברים על אחריות האדם למעשיו ולגורלו.

2. האם אובדן הוא אישור לתוקפנות?

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيْنُوا فَاُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ (سورة البقرة، آية 160)

לא כן החוזרים בתשובה והמתקנים את דרכם והמראים ברורות. כל אלה, אשוב מכעסי עליהם, כי רוצה אני בתשובת עבדי ורחום (סורת הפרה, פסוק 160)

ראמי, תלמיד כיתה י', נחשב לילד מופרע במיוחד. הוא לא מכבד איש בבית-הספר, מזלזל בכולם ומגלה תוקפנות כלפי סביבתו. גם להורים הוא עושה צרות. גונב את המכונית, מסתובב בה ועושה עברות תנועה. ההורים של ראמי מודאגים מאוד, במיוחד אמו, שהוא אינו שומע בקולה ומגיב לדבריה בגסות.

לא תמיד התנהג ראמי כך. הוא דווקא היה ילד די שקט ומופנם עד שבן דודו, שאליו היה קשור מאוד, התאבד באופן לא צפוי. מאז נעשה ילד מפונק, ישן ביום וער בלילה, מזניח את עצמו ואת לימודיו ומנצל את הוריו. הם מצדם ממשיכים לרחם עליו והוא מאיים שאם לא יקבל את מבוקשו יתאבד. ההורים נקרעים. מצד אחד, הם חוששים שיפגע בעצמו ומצד אחר, הם חוששים שאם ייענו לכל בקשותיו הוא יאבד להם. לאחרונה גם החל לעשן ליד אביו ללא כל בוש ולהכות את אחותו הקטנה. לשווא מתחננים אליו שישנה את דרכיו.

ההורים פנו אל מחנך הכיתה, שבעבר כיבד אותו ראמי. המחנך דיבר עם ראמי על ההתדרדרות בציוניו ובהתנהגותו אך ללא הועיל. ואז פתח המחנך את ספר הקוראן והקריא לראמי את פסוק 160 מסורת הפרה: "לא כן החוזרים בתשובה והמתקנים את דרכם והמראים ברורות. כל אלה, אשוב מכעסי עליהם, כי רוצה אני בתשובת עבדי ורחום".

הסבר: ראמי, לאחר שאבד לו בן דודו שוב אינו אותו נער שהיה. כנראה היה משהו בקשר הקרוב שלהם שאפשר לראמי להכיל את רגשותיו ולתפקד באופן ראוי. לאחר שאבד בן הדוד ייתכן שראמי מרגיש אשם וכועס על עצמו על שלא שמר עליו, ייתכן שהוא מאשים את הסביבה על שלא שמרה עליו, ייתכן שהוא כועס על בן הדוד שעזב אותו וגם ייתכן שהוא הופך את האבל והדיכאון לכעס ותוקפנות ומפנה אותם כלפי העולם. מכל מקום, כדאי לנסות ולשוחח עם ראמי על רגשותיו בכנות ולאפשר לו, אם ירצה בכך, לבטא את כאבו ואת כעסו באופן חופשי. רק לאחר שייתן ביטוי לכאבו יוכל להשתחרר ממנו בתהליך הדרגתי שיימשך זמן. ואולם תהליך טיפולי זה לא יתאפשר אם לא יוצבו גבולות ברורים לראמי ועל כן ציטוט הפסוק המתאים מן הקוראן חשוב מאוד להחלמתו.

3. כיצד יש לנהוג ביתום?

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمَصْلِحِ وَكَوْشَاءَ اللَّهُ
لَأَعْتَبَنَّكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (سورة البقرة، آية 220)

בדבר העולם הזה והעולם הבא. ישאלוך על אודות היתומים. אמור, ראוי לכם לדאוג לשלומם, ואולם אם תתערבו בהם – כאחיכם יהיו. אלוהים יודע להבחין בין החומסים לבין הדואגים לשלום הזולת. אילו חפץ אלוהים, היה מחמיר עמכם. אלוהים אדיר וחכם (סורת הפרה, פסוק 220)

חוסין, תלמיד כיתה ה', הוא תלמיד בינוני אבל ילד חברותי שמצטיין בעיקר בציור. אביו נהרג בתאונת דרכים לפני כשנה. בני המשפחה גרים בדירה הסמוכה לדירת הדוד, שפרש את חסותו עליהם. הדוד אינו מרשה לאם לצאת לעבוד משום שלטענתו הדבר לא מקובל בחברתם. הוא לקח את הכסף שהשאיר האב ואמר לאם ולבנה שהוא ייתן להם מה שהם זקוקים לו. לאחרונה דורש הדוד מחוסין שיעזוב את לימודיו ויעזור בפרנסת המשפחה. האם פסיבית, שותקת ולא אומרת דבר אולם חוסין הקטן מתנגד, הוא רוצה להמשיך ללמוד. הדוד מקלל ומכה אותו בשל כך. כמה פעמים כבר ברח חוסין מן הבית וישן ברחוב. לאחרונה הגיע חוסין אל חדר היועצת כשהוא בוכה, וסיפר לה את כל אשר אירע והראה לה את הסימנים מהמכות שקיבל מדודו.

היועצת הזמינה את הדוד לשיחה. לדוד היו הרבה תירוצים וסיפורים על התנהגותו הרעה של חוסין. היועצת הקשיבה לדוד בשקט וכשסיים הקריאה לו רק משפט אחד, פסוק 220 מסורת הפרה: "ישאלוך על אודות היתומים. אמור, ראוי לכם לדאוג לשלומם, ואולם אם תתערבו בהם – כאחיכם יהיו. אלוהים יודע להבחין בין החומסים לבין הדואגים לשלום הזולת". הדוד השתק ולא הוסיף מילה. היה ברור שהוא הבין את חומרת מעשיו. היועצת לא הסתפקה בכך והציעה שתערוך ביקור בית אצלו בליווי איש הדת כדי שיחשבו יחד כיצד הם יכולים לעזור לו לקיים את מצוות הקוראן הנוגעת לטיפול ביתום.

הסבר: לא הכול קל בחיים. יש מחויבויות שאנו חייבים לקיימן אף על פי שאיננו בוחרים בהן מרצוננו. טיפול בילד היתום, קרוב משפחתך, הוא אחת ממחויבויות אלה שעלינו למלאן בלב שלם. אין החברה יכולה להרשות לעצמה שילדים אלה יישארו ללא טיפול, לא מן הבחינה המוסרית ולא מבחינת עתיד החברה, משום שילד שאינו מטופל עלול להיות עול על החברה בכל מיני אופנים. ייתכן שיגדל ויהיה לאדם שאינו מסוגל לכלכל את עצמו, לעברייך וכיוצא באלה דברים. לעתים חשים קרובי המשפחה רגשות אשמה על שאינם מטפלים בכן משפחתם היתום כפי שהיו רוצים שיטפלו בילדם שלהם אילו חס וחלילה קרה להם אסון. רגשי אשמה אלה הם בריאים וטובים ודוחפים את הקרובים לטפל ביתום. ואולם לעתים אין קרוב המשפחה מרגיש שום מחויבות ולא רגשי אשמה והוא שם לו למטרה לנצל את היתום ואת משפחתו. במקרים אלו עושים הקוראן והציווי האלוהי עבודה ששום מטפל או דמות סמכות לא היו יכולים לעשות. הם פשוט מורים לאדם כיצד עליו לנהוג בכן משפחתו היתום, ואומרים שאין לקפח אותו בשום צורה ועניין. חוסיין הוא עדיין ילד והוא צריך אבא טוב שידאג לו ויאהב אותו, שאם לא כן יקשה עליו להתפתח היטב. לכך מכוון הקוראן את דבריו.

4. כיצד נעודד את מי שנפל עליו אסון?

لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (سورة آل عمران، آية 186)

עוד תתנסו ברכושכם ובנפשותיכם, ותשמעו דברי בלע רבים מפי אלה אשר ניתן להם הספר לפניכם ומפי המשתפים. אם תעמדו בעוז רוח ותהיה בכם יראה, תהיה זו נחישות ראויה (סורת בית עמרם, פסוק

(186)

רנין, תלמידת כיתה ו', באה כל יום אל בית-הספר כשהיא מצוידת בבגד חדש, נעליים חדשות וארנק מלא כסף. היא יפה ומטופחת ונוהגת להסתכל על תלמידי הכיתה בהתנשאות. לכן הם נוטים להתרחק ממנה. יום אחד נכנסה המחנכת

לכיתה ומצאה את רנין יושבת לבדה עצובה מאוד והתלמידים מתלחשים, "מגיע לה! עכשיו היא תרגיש את מה שאנחנו הרגשנו".

המורה: אני מבקשת מכל התלמידים לשבת בשקט. ספרו לי מה קרה. אחמד: המורה, לא שמעת מה קרה? הבית של רנין נשרף הלילה יחד עם החנות ולא נשאר כלום.

המורה: רנין, זה נכון מה שאני שומעת?

רנין: כן, המורה (מתחילה לבכות).

המורה: לא נורא, רנין (ניגשת ומחבקת אותה), זה קורה.

רנין: המורה, אבל עכשיו אנחנו עניים. לא היה ביטוח לבית ולחנות. אבא שכח לחדש את הביטוח על הרכוש.

המורה: רנין, את חייבת להיות אמיצה וחזקה. עכשיו זה נורא כואב לך, אבל עם הזמן תרגישו את ובני משפחתך טוב יותר. הזמן מרפא כל כאב. יש בעולם הרבה עניים והם חיים ועובדים ומצליחים יפה בחייהם. כל החיים לפניך, רנין! את מכירה את פסוק 186 מסורת בית עמרם? אתם מכירים אותו, תלמידים? אני רוצה להקריא לכם אותו במדויק (המורה מוציאה את ספר הקוראן): "עוד תתנסו ברכושכם ובנפשותיכם, ותשמעו דברי בלע רבים מפי אלה אשר ניתן להם הספר לפניכם ומפי המשתפים. אם תעמדו בעוז רוח ותהיה בכם יראה, תהיה זו נחישות ראויה". גם אתם, רנין, התנסיתם ברכושכם ושמעתם דברי בלע. אבל תזכרו שאלוהים אוהב את האנשים הסובלים שלא נשברים ממשיכים ומצליחים.

רנין: (עדיין בוכה) אני רוצה שאלוהים יאהב גם אותי.

הסבר: כך הם ילדים, לעתים אין הם יכולים להסתיר את השמחה לאיד. בייחוד לנוכח העובדה שרנין היא שלעגה קודם לכן לעוניים. טוב עשתה המורה שלא הזכירה את הדבר לרנין והייתה חמה ותומכת. אילו אמרה לרנין, "מגיע לך" או "עכשיו תסבלי כפי שאנו סבלנו", הייתה בכך משום נקמה אך תגובה כזאת לא מועילה לאיש. גם אילו נזפה בתלמידים הלועגים לא הייתה בכך תועלת. דווקא תגובתה היפה של המורה מלמדת את התלמידים שלא להתנשא משום שהחיים הם גלגל וגם אלה שנמצאים למטה, כפי שרנין כעת, יכולים ללמוד ולהתקדם ולהשיג הישגים. אבל המורה עשתה יותר, היא נתנה לרנין ולתלמידים מתנה,

פרק א: אובדן, מחלות ואסונות

פסוק חשוב מאוד מן הקוראן המדבר על הצורך להיות חזקים ולא להישבר גם ברגעים הכי קשים, גם כשכולם לועגים, להמשיך לעמול ולקוות לעתיד טוב יותר.

5. האם ילד מאומץ הוא ילדו של ההורה כילד ביולוגי?

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا
الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكْلَفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ
كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (سورة
الانعام، آية 152)

אל תקרבו אל רכוש היתום כי אם בהגינות, עד שיגיע לפרקו. מדדו את מלוא המידה ושמרו על מאזני צדק. לא נטיל על נפש לשאת יותר מכפי יכולתה. וכחורצכם דין, עשו צדק, גם אם יהיה זה נגד קרוב משפחה. היו נאמנים לאשר התחייבתם לאלוהים. אלה הדברים שציווה אתכם למען תיזכרו (סורת המקנה, פסוק 152)

מרים היא תלמידת כיתה ה', ילדה נבונה ומצטיינת. לאחרונה הבחינה המחנכת שהיא מאחרת בבקרים, יושבת שותקת בכיתה ומבט פניה עצוב. גם ציוניה החלו להתדרדר. המחנכת פנתה אליה והזמינה אותה לשיחה. היא ידעה שמרים היא יתומה ודודה מטפל בה. אבל מרים סיפרה לה גם דברים שלא ידעה. למשל, שלאחרונה משאירה אותה אשתו של הדוד בבית לשמור על הילד הקטן שלהם. שהיא מצווה עליה לעשות עבודות בית רבות כדי "לשלם" את מחיר האוכל, הלבוש והטיפול בה. "אבי היה איש עסקים והשאיר סכום כסף גדול, וכשהורי נהרגו בתאונת דרכים הועבר הכסף לחשבון הדוד כדי שיטפל בי", סיפרה למחנכת בדמעות. "הדוד קנה לעצמו דירה חדשה בכסף של אבי וכעת הוא אומר, 'מספיק שאני מגדל אותה בבית שלי ונותן לה לחיות עם משפחתי'".

המחנכת הזמינה את הדוד לשיחה. היא הסבירה לו את תחושותיה של מרים, כמה היא עצובה ומדוכאת, איך חוסר הביטחון שבה הולך וצומח, מדוע היא מתרחקת מכולם וגם את הסיבה להתדרדרות בציוניה. "אין לך זכות לפגוע בה

או להתייחס אליה כאל זר בתוך המשפחה ובוודאי לא למנוע ממנה את צרכיה הבסיסיים", אמרה לו המחנכת. "הכסף שהשאירו הוריה חייב לשמש להשלמת השכלתה כדי שיהיה לה מקצוע ותוכל בעתיד לפרנס את עצמה ואת משפחתה", הוסיפה. ואז פתחה את הקוראן בסורת המקנה, פסוק 152, והקריאה לדוד בשקט: "אל תקרבו אל רכוש היתום כי אם בהגינות, עד שיגיע לפרקו".

הסבר: הקוראן מעודד את ההורים המאמצים שהחלו במצווה להמשיך בה. הם אימצו את מרים ועשו בכך מעשה גדול וחשוב. מה הייתה עושה בלעדיהם? הרי היא ילדה שזקוקה לבית. ואולם לאחר שאימצו אותה עליהם לנהוג בה כאילו הייתה אחד מילדיהם הביולוגיים. אסור להם לקפח אותה ביחס לשאר הילדים בשום צורה ואופן. וכמו שהורים אמורים לדאוג לצורכי ילדיהם ולעזור להם לרכוש השכלה ומקצוע כך גם חובה על הוריה המאמצים של מרים לדאוג לעתידה. התמזל מזלה של מרים ואביה השאיר אחריו כסף, אבל לא תמיד כך הוא. ישנם מקרים שהוריו של היתום לא השאירו כסף לאחר פטירתם. גם אז מוטלת החובה על ההורה המאמץ לדאוג לילד המאומץ כאילו הוא ילדו. היה כדאי שהמחנכת תזמין גם את הדודה ולא רק את הדוד או לפחות תאמר לדוד שיש להעביר מסר חשוב זה גם לדודה שאל לה לקפח את מרים בשום צורה ואופן ולא להפוך אותה למשרתת של הבית. המלצות אלה של הקוראן הם בבסיס בנייתה של חברה חזקה ואיתנה, משום שילד מקופח יגדל להיות הורה מקפח ושותף בעייתי בחברה.

6. כיצד נגייס תרומות למען ילד חולה?

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا
مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (سورة الانعام، آية 160)

לגומל הטובה יושבו עשרת מונים, ולגומל הרעה תושב רעה כרעתו,
ואיש לא יקופח (סורת המקנה, פסוק 160)

סאמי הוא תלמיד שקט הלומד בכיתה ז'. יום אחד הוא לא הגיע אל בית-הספר ולאחר מכן לא שב ימים רבים. המחנך והמנהל פנו אל ההורים ונדהמו לשמוע

פרק א: אובדן, מחלות ואסונות

שסאמי לוקה במחלה קשה שאין לה תרופה בארץ. הוא חייב לנסוע לארצות-הברית אל בית-חולים שמתמחה במחלתו. אם יגיע לשם יש סיכויים טובים שיבריא. אבל הטיסה, האשפוז והטיפול יקרים מאוד ולהוריו של סאמי אין כסף לזה וגם אין להם יכולת לאסוף את הסכום הנדרש מקרוביהם וסביבתם. ההורים מיואשים, חיי בנם בסכנה ואין הם יכולים להצילו וגם אינם יודעים אל מי לפנות. המנהל כינס את ועד ההורים ואת ועד המורים כדי לטקס עצה. ואז קם אחד ההורים ואמר, "נצא כולנו למסע התרמה. כל אחד באזור שלו. ויש לי סיסמה שעשויה לעזור לנו מאוד." "מה הסיסמה?" שאלו כולם. ההורה השיב: "לגומל הטובה יושבו עשרת מונים, ולגומל הרעה תושב רעה כרעתו, ואיש לא יקופח". כעבור כמה ימים נראו ילדי בית-ספר רבים מסתובבים ברחובות בחולצות ועליהן כתוב: לגומל הטובה יושבו עשרת מונים, ולגומל הרעה תושב רעה כרעתו, ואיש לא יקופח. הילדים עברו מבית לבית והתרימו את התושבים.

הסבר: אכן, הקוראן מעודד את האנשים לעזור זה לזה ולא לחיות באופן אגוצנטרי איש-איש לעצמו. מזלו של סאמי שהוא נולד לחברה שלומדת ומשננת משפטים מסוג זה. שאם לא כן, מי היה עוזר לו ולמשפחתו? כעת כל אדם שיתרום לסאמי ייזכר בפסוק הקוראן החשוב הזה וידע שצפוי לו גמול גדול הרבה מתרומתו. ואילו כל מי שלא תרם ולא עזר תושב לו רק רעתו, לא יותר מכך. ואכן, הקוראן אינו מעודד נקמה כי אם עזרה, ומבטיח לכולנו, נשים וגברים כאחד, שאיש לא יקופח.

7. מה נכתוב על כרזה לשבוע התרמה?

وَلَا يَنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ
لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (سورة التوبة، آية 121)

כל אימת שיוציאו הוצאה קטנה או גדולה, או יעברו כבדת דרך כלשהי, מיד יירשם הדבר לזכותם. אלוהים ייתן להם את שכרם על כל הטוב שעשו (סורת ההצהרה, פסוק 121)

אחמד, הלומד בכיתה ו', הוא תלמיד מצטיין. לאחרונה חלה התדרדרות בלימודיו. הוא אינו מרוכז והפסיק לכתוב בשיעורים. היועצת הפנתה את אחמד לבדיקה רפואית. הרופאים בדקו אותו והפנו אותו לסדרה של בדיקות, ונמצא שהוא לוקה בגידול במוח שפוגע בראייתו. הרופא המליץ שאחמד יקבל תרופה יקרה שאינה נמצאת בסל התרופות. כמו כן עליו לעבור סדרת טיפולים כימיים. הוריו של אחמד שקעו בדיכאון. הם אנשים פשוטים שמשתכרים משכורת חודשית ולא היה להם כסף לתרופות ולטיפולים היקרים. האם חשה חסרת אונים ופרצה בבכי.

היועצת החליטה לקיים שבוע התרמה לטיפולים של אחמד, אבל הוא סירב בטענה שבני המשפחה לא מסכנים. "אני מעדיף למות ולא לקבל כסף מאנשים. מה יגידו החברים, שאני מקבץ נדבות? איזה בושה!" כששמעה זאת היועצת היא פתחה את ספר הקוראן בסורת ההצהרה, פסוק 121, והקריאה לאחמד: "כל אימת שיוציאו הוצאה קטנה או גדולה, או יעברו כברת דרך כלשהי, מיד יירשם הדבר לזכותם. אלוהים ייתן להם את שכרם על כל הטוב שעשו". כששמע אחמד את הפסוק הזה הוא התרצה והסכים שייערך שבוע התרמה בעבורו. על שלט ההתרמה נכתב "כל אימת שיוציאו הוצאה קטנה או גדולה, או יעברו כברת דרך כלשהי, מיד יירשם הדבר לזכותם. אלוהים ייתן להם את שכרם על כל הטוב שעשו".

הסבר: בחברות מסורתיות הבושה הוא רגש חזק מאין כמוהו, שלא כמו בחברה המודרנית, שבה כל אדם חי לעצמו ופחות מושפע ממה שחושבים או אומרים עליו. אחמד מתבייש מאוד בכך שלמשפחתו אין די כסף לטפל בו ושאחרים צריכים לתרום בעבורו ובכך להציל את חייו. הוא חושש שאולי יאמרו לו חבריו שהוא חי בזכותם, שאולי עכשיו הוא יחוב לכולם את חייו, ומקננים בו עוד רגשות לא פשוטים כלל וכלל. ההתרמה פוגעת בתחושת הגאווה שלו. פתאום הוא זקוק לעזרה. והנה באה היועצת ובאמתחתה פסוק קוראני יפה ומלמדת את אחמד שהעזרה לזולת היא מצווה מן הקוראן. ואלה שיעזרו לאחמד מעשיהם ייזקפו לזכותם כך שלא אחמד ישלם את המחיר כי אם אלוהים. עכשיו מבין אחמד שמחלתו אמנם באה מאלוהים אבל גם הצלתו תבוא ממנו. בכך תורם הקוראן ותרמה היועצת, שהשתמשה בקוראן כדי לשכנע את אחמד לקבל את עזרת הקבוצה. עכשיו כולם משפחה אחת.

8. כיצד ננחם את מי שאבד על מות אדם קרוב?

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُّوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

(سورة الانبياء آية 35)

סוף כל נפש לטעום את המוות, ונעמידכם בניסיונו של הרע והטוב,

ואלינו תוחזרו (סורת הנביאים, פסוק 35)

יום אחד נכנס המנהל אל היועצת וסיפר לה שהוא שם לב שלאחרונה המורה לעברית לא מתפקדת כראוי. היא נראית עצובה וחסרת התלהבות ואנרגיה, אמר וביקש ממנה לבדוק את הנושא.

היועצת הזמינה את המורה וביקשה לשוחח איתה על השינוי הניכר שחל בהתנהגותה בתקופה האחרונה. "בתחילת השנה", אמרה היועצת, "בלטה מאוד השקעתך בתלמידים. עשית אתם עבודות משותפות והיית מלאה התלהבות וכעת אני רואה אותך הולכת בפרוזדור בראש שפוף וכמעט אינך מחייכת".

המורה סיפרה ליועצת שלפני כחמישה חודשים נפטר ילד במשפחתה המורחבת שגרה בכפר מרוחק. מאז היא לא מסוגלת לעשות כלום, לא בבית ולא בעבודה. "אני יודעת שהשתניתי מאוד", אמרה המורה, "אבל אני לא שולטת בזה. אני מרגישה שאין טעם לחייה". "אני יודעת שזה קשה מאוד", השיבה לה היועצת, "אבל את אישה שמאמינה באלוהים, והוא אמר: 'סוף כל נפש לטעום את המוות, ונעמידכם בניסיונו של הרע והטוב, ואלינו תוחזרו!' על כן, אלוהים בוחן אותך ובודק איך את מתמודדת עם הקושי הזה ומצפה ממך שתעמדי בזה". המורה הביטה ביועצת והשיבה: "את צודקת. אני חייבת לעבור את זה ולהתמודד עם מה שנתן לי אלוהים משום שזה רצונו".

הסבר: אין כקוראן בהתמודדות עם אסונות ומצבי אבל ומשבר. ומי מאתנו לא חווה מצבים כאלה בחייו? באותם רגעים שעולמו של האדם חרב עליו הוא מוכן להקשיב רק לאלוהים. הוא היחיד שיכול להוציא אותו מן הדיכאון ולהשיבו לחיים. והנה הקוראן מדבר היישר אל המורה. הוא אומר לה שכולנו נמות בסוף וגם שאלוהים מעמיד אותה בניסיון ומתבונן בהתנהגותה. ואם זה רצון אלוהים לא נותר למורה אלא להתנחם בכך. יפה נהגה היועצת שהשתמשה בפסוק חשוב זה מן הקוראן כדי להוציא את המורה מן הדיכאון ולהחזירה לחיים.

9. מה נאמר לילד שההורה שלו חולה במחלה אנושה?

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ (سورة الشعراء، آية 80)

ובחלותי ישלח לי מרפא (סורת המשוררים, פסוק 80)

אחמד הוא תלמיד כיתה ה' בבית-ספר "השלום". ילד שקט ונעים הליכות ויש לו קשר קרוב ויפה עם הוריו. במיוחד קרוב אחמד אל אמו. יום אחד הגיע אחמד לבית-הספר כשעיניו מלאות דמעות. המחנכת שאלה אותו מה קרה. אחמד לא השיב, והמחנכת המשיכה בשיעור.

בסוף היום ניגשה אליו המחנכת והזמינה אותו לשוחח אֶתה. ואז סיפר לה אחמד שאמו עומדת למות. המחנכת הייתה המומה: "רק אתמול ראיתי אותה בסופרמרקט והיא לא אמרה לי דבר". אחר הצהריים התקשרה המחנכת אל ביתו של אחמד לברר את העניין. האב סיפר לה שבבדיקות שנערכו לאשתו התגלה שיש לה מחלה ממארת במצב סופני.

המחנכת פנתה אל היועצת ואל מנהל בית-הספר כדי שיסייעו לה לעזור לאחמד להתמודד עם המצב. הם הזמינו את אחמד וביקשו ממנו שלא ידאג והוסיפו שהם וכל המורים וכל התלמידים יהיו לצדו ויעזרו לו בכל מה שיהיה. ואז פתח המנהל את ספר הקוראן המצוי דרך קבע על שולחנו והקריא לאחמד את פסוק 80 מסורת המשוררים: "ובחלותי ישלח לי מרפא". "אנחנו כולנו נשים את מבטחנו באלוהים ונתפלל אליו. יותר מזה אין בידינו לעשות", אמר. כשיצא אחמד מחדר המנהל חש הקלה גדולה. אם אלוהים רוצה יקרה נס, אמר לעצמו. והנס הזה יהיה אמא שלי.

הסבר: אכן, מצבים כאלה נוצרים לא אחת. ילדים קטנים נאלצים להתמודד עם מחלה סופנית של הורה, להיפרד ממנו ולהכיר בכך שהם ימשיכו את חייהם בלעדיו. אנשי מקצוע מתחום בריאות הנפש ימליצו להניח לילד לדבר על כך בחופשיות ככל האפשר. הם ינסו לאפשר לו להיפרד מן ההורה ולומר לו את כל אשר רצה לומר ולא הספיק. הם יסבירו לילד שדמותו של ההורה נמצאת בתוכו ועל כן היא כבר שלו. כך שגם אם ההורה מת הוא עדיין שלו וקיים בתוכו והילד יכול לשוחח אתו כאשר יחפוץ. הגישה הדתית תתמודד עם הנושא בעזרת האמונה באלוהים. כל עוד ההורה חי הרי אלוהים כול יכול וכבר קרה שאנשים

פרק א: אובדן, מחלות ואסונות

הבריאו ממחלות לאחר שהרופאים אמרו נואש. תמיד אפשר להתפלל ולצפות לחסדי שמים. ואם חס וחלילה ימות ההורה, הרי יש חיים שלאחר המוות וידיעה זו היא מעודדת ללא ספק. יפה נהג המנהל, שעודד את אחמד בעזרת פסוק חשוב זה מן הקוראן. ויפה נהג כשהבטיח לאחמד שהכול יעזרו לו. יותר מכך אי־אפשר לעשות.

10. מה נאמר למי שהציל נפש?

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ * وَمَنْ جَاءَ
بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (سورة
النمل، آية 89-90)

לגומלים טובה תושב טובה גדולה ממנה, ובטוחים יהיו מפני מוראות
היום ההוא. גומלי הרעה יושלכו על פניהם אל האש – רק כפועלכם
ישולם לכם (סורת הנמלים, פסוקים 89-90)

סמאהר ומיאדה חזרו מבית־הספר באוטובוס מספר 8. האוטובוס היה מלא אנשים והן שוחחו ביניהן בערבית. באחת התחנות עלה בחור יפה לאוטובוס וחיוך מוזר על פניו. הוא נעמד ליד שתי הבחורות ופתאום סימן להן בעיניו שירדו מן האוטובוס.

הבחורות הבינו במה מדובר וירדו מן האוטובוס מיד בתחנה הבאה. "אני בטוחה שזה מחבל מתאבד", אמרה סמאהר למיאדה. "הוא הבין שאנו ערביות ועל כן ביקש שנרד מהאוטובוס". "אנחנו חייבות לדווח למשטרה. הוא יהרוג את כל האנשים באוטובוס", השיבה לה מיאדה. "אבל הוא הציל את חיינו", אמרה לה סמאהר. "נכון שהוא הציל את חיינו אבל אנו נציל חיים של שבעים נפשות הנמצאות באוטובוס. לא ראית את האישה בהיריון?! ואת הילדה בת השלוש שצחקה עם אמא שלה?!" השיבה לה מיאדה. "אלוהים יגמול לנו על המעשה הזה".

מיאדה הוציאה את הטלפון הנייד וחייגה למשטרה ודיווחה על המקרה. המשטרה יצרה קשר עם נהג האוטובוס. זה הפעיל את התרגולת הידועה והצליח להשתלט על המחבל.

בביתה סיפרה מיאדה לאביה את סיפור המעשה. ואז הוציא אביה את ספר הקוראן המוזהב שלו, פתח אותו בסורת הנמלים, פסוק 89, והקריא לה: "לגומלים טובה תושב טובה גדולה ממנה, ובטוחים יהיו מפני מוראות היום ההוא". "הפסוק הזה ממש מתאים לך, בתי האמיצה", אמר לה אביה בהתרגשות.

הסבר: כל מי שיקרא את הקוראן ייווכח בנקל שרוחו של הספר הקדוש הזה היא רוח של אהבה ופיוס ולא רוח של אלימות ומוות. הרבה מחבלים מתאבדים לוקחים פסוק ומוציאים אותו מהקשרו, דבר שאפשר לעשות לכל טקסט, ומאמינים אפוא שכך מצווה עליהם הקוראן. הקוראן הוא ספר של קשר אנושי חם ויחסים בין־אישיים המלמד אנשים כיצד לכבד זה את זה וכיצד לחיות יחד כקבוצה. זהו מסר נעלה, וחבל שאנשים רבים מסלפים אותו. ואכן, יפה נהגו החברות כשהצילו את חייהם של אנשים רבים כל כך ומנעו סבל רב מזקנים, נשים וטף שלא עשו רע לאיש. ויפה נהג אביה של מיאדה, שמצא את הפסוק המתאים בקוראן ובאמצעותו הסביר לבתו איזה שכר כביר מחכה לה על כך שהצילה נפשות. ואמנם, יש אנשים שמאמינים שיקבלו שכר משום שהרגו נפשות ויש אנשים שמאמינים שיקבלו שכר משום שהצילו נפשות. הבה נשתייך כולנו בשם הקוראן הקדוש לקבוצה השנייה.

11. מה נאמר למי שקיבל את העונש המגיע לו?

وَمَا تَجْزُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (سورة الصافات ، آية 39)

רק כפועלכם ישולם לכם (סורת הערוכים, פסוק 39)

פריד התאהב בסאמיה, נערה מן הכפר שלו. הוא ניסה להתחיל אֶתה אבל סאמיה דחתה אותו ולא הסכימה להיות אתו בקשר. היא כבר הייתה מאוהבת בבחור אחר ורק אותו רצתה. פריד לא ויתר. הוא התאמץ לשכנע אותה. שלח אליה פעמים רבות את חברותיה כדי שתסכים רק לשוחח אתו אבל סאמיה בשלה. כשנוכח פריד שאין לו סיכוי התרגז והחל להפיץ שמועות רעות על סאמיה שהיא יוצאת עם בחורים, שהיא בחורה לא ישרה וכדומה. לאחר כמה חודשים נפצע פריד קשה בתאונת דרכים ורק בנס נשאר בחיים.

כששב להכרתו מצא פתק ליד מיטתו ועליו כתוב, "רק כפועלכם ישולם לכם".
עד היום לא יודע פריד מי כתב לו את הפתק.

הסבר: איננו יודעים כיצד הגיע הפתק אל מיטתו של פריד הפצוע. אפשר להעלות כל מיני השערות, אולם מה שברור הוא שפריד קָטָא חטא כבד. הוא פגע בשמה הטוב של סאמיה, ובחברה שהם חיים בה הוצאת שם רע לבחורה משמעותה יכולה להיות רצח. הוא רצה להרוס את חייה ללא כל רחמים. וגם עליו כנראה לא ריחמו. בחברה מערבית להוציא לבחורה שם רע זה מעשה לא יפה אבל לא נורא משום ששם דעתם של האחרים חשובה לפרט פחות ומשפיעה פחות על חייו, כי כל אחד חי לעצמו. בחברה מסורתית-קולקטיבית שמו וכבודו של אדם לעתים אין חשוב מהם. ואכן, פסוק זה מן הקוראן שמדגיש את השכר והעונש בחיי האדם מתאים מאוד לפריד. הוא ניסה לחסל את סאמיה וכמעט חוסל בעצמו. רק כפועלו שולם לו.

12. מה נאמר לילדה החשה רגשי אשמה על מות אחיה?

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (سورة البقرة، آية 156-157)

[כל אלה] אשר בפקוד אותם אסון, יגידו, אנו ביד אלוהים ואליו סופנו לשוב. כל אלה, יישא ריבונם את תפילותיו עליהם ואת רחמיו, והם המישיירים לכת (סורת הפרה, פסוקים 156-157)

בושרא היא תלמידת כיתה ז', ילדה יפה, מפונקת, שהישגיה הלימודיים בינוניים. בחופשת האביב יצאה משפחתה לחופשה של שבוע ימים בבית-מלון על חוף הים. זה היה חופש אמתי, אווירה של שמש וים ובני המשפחה כולם יחד משחקים ונהנים.

אחר צהריים אחד שיחקו הילדים בים, קיימו ביניהם תחרויות למיניהן וכשהחל להחשיך הציעה בושרא לאחיה לערוך תחרות ריצה ולראות מי יצא מן

המים ויגיע ראשון אל החוף. בושרא רצה בכל כוחה ולא הביטה לאחור. כשהגיעה אל החוף והיא מתנשפת ומתנשמת ראתה את אחיה רצים אחריה. היא שמחה על שהשיגה אותם. פתאום שמעה צעקה רמה, אחיה הצעיר צעק שאחד האחים נעלם. בושרא רצה לאורך החוף כשהיא קוראת להוריה, קוראת למציל. כשהוציאו לבסוף את אחיה מן הים הוא היה ללא רוח חיים.

האסון היה כבד, ובושרא האשימה את עצמה. היא אמרה שלולא הציעה לאחים לערוך תחרות ריצה לא הייתה עוזבת אותם ואחיה לא היה טובע. בושרא הרגישה שהיא ממש הולכת ומשתגעת בגלל האובדן. "לא ידעתי שזה 'משחק מוות'", אמרה.

עם תום החופשה חזרו כל הילדים אל בית-הספר אבל בושרא סירבה לחזור. "איך אחזור בלי אחי?!!" שאלה. "אני מתביישת מכולם", הוסיפה, "מה יגידו עלי, שהרגתי את אחי?!!" בושרא נזכרה איך נהגה לעזור לאחיה בשיעורי הבית וחשבה שבאמת אין טעם להמשיך ללמוד משום שאין לה למי לעזור.

ואז החליטו היועצת והמחנכת לפעול. הן פנו אל בושרא ואל בני משפחתה ושוחחו אִתָּם, ניסו לעודד את רוחם. הן אמרו שזה רצון אלוהים, שאליו כולנו חוזרים והוא האחראי על המוות, ולכן אין בושרא אשמה. היועצת ביקשה מבושרא להקריא בקול לפני כולם את פסוק 156 מסורת הפרה: "[כל אלה] אשר בפקוד אותם אסון, יגידו, אנו ביד אלוהים ואליו סופנו לשוב. כל אלה, יישא ריבונם את תפילותיו עליהם ואת רחמיו, והם המישירים לכת".

"אולי באמת זו לא הייתה אשמת", מלמלה בושרא בפעם הראשונה. "בסך הכול שיחקנו, ואיך יכולתי לדעת שפתאום הים יסחף אותנו פנימה? גם אמא ואבא לא ידעו. כנראה זה באמת היה רצון אלוהים".

הסבר: בחיים עלולים לקרות לאנשים כל מיני אסונות. מהם באשמתם, מהם שלא באשמתם ומהם באשמתם החלקית. הקוראן מעודד את האדם באופן עקיב להיות אחראי למעשיו ולא להטיל את האשמה על האחר. פסוק זה דן באסונות שאינם באשמתנו ולא היה לאל ידינו למנוע אותם. במקרים אלו אין שום סיבה שהאדם יעניש את עצמו ברגשות אשמה ובתחושות דיכאון שלא לצורך. על האדם להבין שזה רצונו של אלוהים. כזה הוא המקרה של בושרא. ילדה קטנה, רק בכיתה ז', שהטילו עליה להשגיח על אחיה והיא אינה מודעת לצפונות הים

פרק א: אובדן, מחלות ואסונות

ולהפכפכנותו. האם עליה להאשים את עצמה כל חייה? ייתכן שהוריה צריכים לשאת באחריות למה שאירע. אין להרשות לילדים קטנים להיכנס עמוק לים ללא השגחה של מבוגר. סביר להניח שאילו היטיבו ההורים לשמור על ילדיהם לא היה הדבר קורה. על כן אין הפסוק הזה מן הקוראן מתאים להורים אבל לבושרא הוא מתאים בהחלט משום שהיא אינה אחראית למה שקרה.

13. כיצד נעודד את מי שאיבד בן משפחה?

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ (سورة

ص، آية 43)

השבנו לו את בני משפחתו, כפליים כמספרם, ברחמינו וכאות הזכרה
לנבוגי הלב (סורת צ, פסוק 43)

אמא של סאמי נוהגת לבקר במרכז תרבות וספורט ביישוב שבו מזריח בנה, תלמיד כיתה י"ב, קבוצה של ילדים בגיל בית-הספר היסודי בעלי בעיות התנהגות. היא משוחחת עם הרכז של סאמי, שואלת על בנה ומתעניינת אם חסר במרכז דבר מה שבו היא יכולה לעזור.

רכז: האמת היא שרציתי לדבר אתך, גם ניסיתי להתקשר אלייך.

אם: יש בעיות, קרה משהו?

רכז: אני חושב שכדאי שתשוחחי עם היועץ במרכז. הוא יושב בחדר השני.

אם: מה קרה?

רכז: שום דבר, משהו קטן.

אם: בסדר, אני הולכת אל היועץ.

האם פנתה לחדרו של היועץ ושאלה מה קרה עם בנה.

יועץ: כלום, אבל החודש הוא השתנה מאוד. הוא שקט, לא מדבר הרבה, שקוע במחשבות, עצוב. את יודעת מה הסיבה?

אם: אני לא יודעת, אולי בגלל סבא שלו.

יועץ: מה קרה לסבא?

אם: לצערי הוא נפטר לפני חודש.

יועץ: סאמי היה קשור לסבו?

אם: מאוד-מאוד. סאמי חיבב אותו, כל יום היה מבקר אותו. הם נהגו לשוחח ולצחוק יחד. סבו תמיד קנה לו מתנות. השעון האהוב על סאמי הוא מתנת סבו. הוא אהב אותו כאילו היה בנו, אפילו יותר.

יועץ: שוחחת עם סאמי על תחושותיו לאחר מות סבו?

אם: האמת היא שלא דיברנו. הרגשתי שהוא השתנה. בבית הוא החל לשבת לבד.

יועץ: אתם צריכים לדבר אתו כדי להוציא ממנו את העצב והכעס שלו. לא בריא שכל התחושות יישארו אצלו בפנים.

אם: לא היה לי זמן לדבר אתו.

יועץ: מחר אזמין אותו ונשוחח. גם בבית תשבו אתו, תנו לו לבכות ולספר.

אם: דבר אתו בבקשה ובעוד שבוע אני אתקשר אליך ונראה מה קורה אתו. שלום ותודה רבה על העזרה ועל טוב הלב שלך.

היועץ הזמין את סאמי לשיחה.

יועץ: אני מרגיש, סאמי, שהשתנית. אתה נראה עצוב.

סאמי: אני לא רק עצוב, אני נקרע מבפנים (מתחיל לבכות). סבא שלי השאיר אותי לבד, הוא לא הודיע לי שהוא הולך, אני נורא כועס עליו. אני אוהב אותו ולא יכול להביא את עצמי להגיד שהוא הלך. סבא זה אני, לאבד אותו זה כמו לאבד את עצמי.

יועץ: סאמי, אתה יכול להרגיש נוח, לדבר, לבכות אם זה מקל על הלב שלך. אני גם רוצה לתת לך פסוק מהקוראן במתנה. חיפשתי הרבה זמן פסוק שמנחם ומבטיח שיהיה טוב עד שמצאתי את הפסוק הזה. הוא בשבילך (היועץ פתח את ספר הקוראן בסורת צ., פסוק 43): "השבנו לו את בני משפחתו, כפליים כמספרם, ברחמינו וכאות הזכרה לנבונני הלב". סבא הוא שלך ונמצא עמוק בלבך תמיד ואתה לעולם לא תאבד אותו אבל אלוהים גם יפצה אותך בעתיד על מה שלקח ממך כעת.

הסבר: כשבן משפחה נפטר קשה לכל בני המשפחה. אבל לעתים אחד מהם קשור במיוחד למי שנפטר ואז הקושי גדול יותר. במשפחות מסורתיות-קולקטיביות נפוצה יותר התופעה שאחד מבני המשפחה יכול ממש לחוש בן משפחה אחר

כחלק ממנו, כתאום שמעולם לא נפרד ממנו ונפשותיהם קשורות זו בזו. בכך שונה המשפחה המסורתית מן המשפחה המודרנית-המערבית, שבה כל אחד מבני המשפחה הוא אינדיבידואל. בני המשפחה המסורתית-הקולקטיבית חושבים במונחי "אנחנו" יותר מאשר במונחי "אני". כך חווה סאמי את הקשר עם סבו. במצב רגיל של אָבֵל אנו מצפים שהאדם יצליח להתנתק באופן מסוים בתהליך עיבוד האבל מן הקשר שהיה לו עם הנפטר ולשם כך יש עצב ודכדוך בתקופת האבל. האבל מסתיים כאשר דמות הנפטר הופכת לדמות פנימית שאפשר לנהל אותה משא ומתן כלשהו והיא מאבדת את ממשותה החיצונית. ואולם כשהקשר בין השניים חזק במיוחד והם חוו את עצמם כאחד יותר מאשר כשניים ומעולם לא ביססו לעצמם נפרדות ועצמאות התהליך הוא קשה ובעייתי. במקרים קיצוניים אנו יכולים לראות אנשים שגם אחרי שנים לא התאוששו ממות אדם קרוב. במקרים אלה נדרשת התערבות פסיכולוגית. אם היועץ ואמו של סאמי יאפשרו לו לבטא את רגשותיו, ייתכן שבמשך הזמן הוא יוכל להיפרד מסבו ולהשלים את תהליך עיבוד האבל. באבל אנו חשים כעס על מי שהלך, דיכאון על שנמשו אותנו ועוד. יפה נהג היועץ שבחר פסוק מן הקוראן כדי לנחם את סאמי ולהבטיח לו עתיד טוב. ומי יכול להיטיב ולנחם מן הקוראן? אלה המצבים שבהם לאדם המאמין קל יותר משום שהוא נסמך על אלוהים וחווה סיבתיות וסדר ולא שרירותיות ומקריות.

14. כיצד נעודד אדם לסלוח על פגיעה קשה?

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (سورة الشورى آية 43)

ואשר יבליג ויסלח – זוהי הנחישות הראויה (סורת המועצה, פסוק 43)

לעאמר היה סוס ערבי אציל והוא זכה במרוץ הסוסים שמתקיים כל שנה בין הכפרים באזור. רוכבים אחדים מכפר שכן לא ראו את ניצחוננו בעין יפה. הם החלו לקלל אותו ולומר שהוא רימה. התפתחה מריבה, ובגללה הופסקה כל התחרות. האנשים התפזרו והנצים המשיכו לריב עוד שעות ארוכות. ביום המחרת התפתחה קטטה בבית-הספר בין התלמידים שהשתתפו בתחרות. אחד התלמידים שנוצחו לקח לבנה והכה את עמאר בחזהו. נשימתו של עמאר נעצרה לזמן ממושך ונגרם לו נזק מוחי והוא הפך לצמח.

אמו של עמאר כמעט יצאה מדעתה. היא עמדה למראשותיו של בנה וסירבה להאמין. אנשים שעמדו לצדה ברגעי האסון חיפשו מילים כדי לעודד אותה. אחד מהם אמר לה: "ואשר יבליג ויסלח – זוהי הנחישות הראויה".

הסבר: איש לא היה רוצה לעמוד במקום אמו של עאמר ברגע הנורא הזה. כל עולמה חרב עליה. מה אפשר לומר לה. ייתכן שהפסוק הזה נאמר מוקדם מדי, ממש כשקרה האסון. ודאי אי-אפשר לסלוח לפני שהבנו בכלל את גודל האסון. ייתכן שנזדקק לפסוק קוראני חשוב זה בהמשך הדרך. גם כדי לעזור לאמו של עאמר לסלוח לאחר וגם כדי לעזור לה להירגע ולהתפייס עם עצמה. אולם כשיש חשש מנקמה כדאי להשתמש בפסוק זה בהקדם כדי לעודד את האיפוק. וודאי שיש ללמד ילדים להפסיד בכבוד, כלומר להסביר להם את עקרונות התחרות ההוגנת ולהשתמש במשפט הידוע מן האולימפיאדה שהעיקר הוא ההשתתפות ולא הניצחון. ילד שלא יודע להפסיד מצבו לא טוב משום שבחיים כל אחד מאתנו נוחל תבוסות רבות. גם יש לזכור שהקטטה בין הילדים לא הייתה מחריפה כל כך אילו השגיחו עליהם המבוגרים כראוי. כך שמובן שגם למבוגרים שהיו חלק מאירוע זה אחריות רבה. הם צריכים ללמד את הילדים כיצד להתאפק ולשמש להם דוגמה לכך.

15. כיצד נעודד אדם בשעת משבר?

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرُونَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَعَلَّ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ (سورة الاحقاف, آية 35)

עמוד בעוז רוח כאשר עמדו השליחים חדורי הנחישות, ואל תבקש להחיש להם זאת. ביום אשר יראו את אשר הובטח להם, ידמו כי חלפה רק שעה אחת מן היום. בזאת תמה מסירת האזהרה. לא ייספו בלתי אם המופקרים (סורת גבעות החול, פסוק 35)

מורה בבית-ספר יסודי פנה אל היועץ החינוכי וביקש שיעזור לו להתמודד עם המשבר שהוא נתון בו. המורה סיפר ליועץ שהוא נמצא בתהליכי גירוש קשים

פרק א: אובדן, מחלות ואסונות

מאוד. גם ילדיו נמצאים במצוקה והם מתקשים להתמודד עם העובדה שלא יראו את אמם כל יום. המורה סיפר ליועץ ששתי המשפחות משני הצדדים מסוכסכות ביניהן וכל מה שהוא רוצה זה לחזור לחיים רגילים ושקטים. היועץ הקשיב יפה למורה, שאל שאלות כדי להבין את סיפור הקשר בין המורה לאשתו ואת סיבת הקושי. המורה מצדו סיפר ליועץ על ילדותו, החלטתו להתחתן, הקשר עם אשתו והילדים ועוד. המורה חש הקלה עוד לפני שנתן לו היועץ פתרון כלשהו, רק מעצם הדבר שזכה לאוזן קשבת ויכול לספר את סיפורו לאדם שרוצה להקשיב ולעזור. לבסוף פתח היועץ את ספר הקוראן בסורת גבעות החול, פסוק 35, והקריא למורה: "עמוד בעוז רוח כאשר עמדו השליחים חדורי הנחישות". "אלוהים מצפה מאתנו שכך ננהג בעתות משבר", הסביר לו היועץ. "אתה חייב להיות חזק, לטובתך ולטובת כל בני משפחתך". כשיצא המורה את חדר היועץ הוא חש הקלה רבה.

הסבר: לא כל בני האדם יודעים להקשיב בלי לערב את עצמם. פשוט להקשיב לאחר, לסבלו ולמצוקתו בלי לנסות לפתור מיד את הבעיות ולהציע לו הצעות. עצם הדבר שמקשיבים לאדם ונותנים לו לספר את סיפורו מקל עליו מאוד לעתים קרובות. כזה היה מקרהו של המורה. לאחר מכן עודד אותו היועץ בעזרת פסוק חשוב מן הקוראן שהזכיר לו שגם השליחים עמדו במצבים קשים ונדרשו להיות חזקים ולא להישבר. עכשיו יש למורה גם דמות להזדהות אִתָּה וייתכן שהוא חש פחות בודד בעולם. היועץ שילב אפוא הקשבה מעמדה הנקראת אמפתיה בתוספת עידוד בעזרת פסוק מן הקוראן. יפה נהג היועץ. אילו היו לו הצעות מעשיות למורה בוודאי היה משלבן בשיחה אולם גם אם אין לו מה להציע למורה הוא יכול, כפי שראינו, לעזור לו.

16. כיצד נעודד ילד נכה או ילד שלוקה במחלה קשה?

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبَلِّغُكُمْ

(سورة محمد, آية 31)

נעמידכם במבחן, למען נדע מי בכם הקמים להיאבק ומי עזי הרוח.

כך נבחן את אורחותיכם (סורת מוחמד, פסוק 31)

לעומר יש ארבעה ילדים, כולם בריאים ושלמים ותלמידים טובים חוץ מניבין. ניבין לוקה בסוכרת נעורים שהתגלתה כשהייתה בת עשר. היא נעה בין הבית לבית־החולים ומקבלת זריקות אינסולין וחייה קשים מאוד, גם פיזית וגם נפשית. אביה עומר חושב כל הזמן עליה ועל סבלה וסובל אותה ועם אמה משום שהמחלה חשוכת מרפא. ניבין תמיד מתלוננת על קשייה ומאשימה את הוריה במחלתה. ההורים מבינים שניבין משליכה עליהם את הכעס שלה על המחלה ובכל זאת קשה להם מאוד. יום אחד כשהתלוננה ניבין לפני אביה על כך שהיא שונה מכל חברותיה ואמרה כמה הייתה רוצה להיות בריאה כמוהן, לשחק כמוהן, לחייך כמוהן ולא לכאוב כמוהן, פתח אביה את ספר הקוראן בסורת מוחמד, פסוק 31, והקריא לה: "נעמידכם במבחן, למען נדע מי בכם הקמים להיאבק ומי עזי הרוח. כך נבחן את אורחותיכם". "את במבחן", הסביר לה אביה. "אלוהים רוצה לראות איך את מתמודדת עם המחלה שהוא נתן לך. זה לא קל אבל הוא מצפה ממך שתעמדי בניסיון. ודעי לך שמי שעומד בניסיון גמול גדול מחכה לו". מאותו היום חדלה ניבין להתלונן וניסתה לעשות כל דבר כמיטב יכולתה ולהתמודד עם מחלתה באומץ לב. היא ידעה שמחכה לה פרס מאלוהים.

הסבר: אכן, חייו של ילד נכה או ילד שחולה במחלה קשה אינם קלים. הוא רואה את חבריו משחקים, שמחים, משתוללים ואילו הוא עסוק בקשייו, בכאביו, באשפוזים בבתי־חולים וכדומה. כיצד נעודד את רוחו בשעותיו הקשות? כיצד נסביר לו למה הוא שונה מחבריו? אין כקוראן בעזרה לילד הנכה והסובל. יפה נהג אביה של ניבין שהקריא לה פסוק חשוב מן הקוראן שמספר לנו שלעתים אלוהים מעמיד את בני האדם במבחן כדי לראות אם יעמדו בו. ומי שעומד בו שכר גדול מחכה לו. עתה יש משמעות לסבל של ניבין והוא לא סתם סבל חסר פשר. עתה היא מיוחדת ובה בחר אלוהים כאיוב בשעתו או כאברהם כדי לבחון אותה. עתה יש לה מטרה ומשימה בחיים. לנוע קדימה ללא חשש ופחד, להצליח ולא להישבר. את כל זה העניק לה הקוראן במתנה.

17. כיצד נמנע מאדם לשלוח יד בנפשו?

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ (سورة الملك, آية 23)

אמור, הוא אשר יצר אתכם ונתן לכם אוזניים ועיניים ולב. מה מעט תכירו טובה (סורת המלכות, פסוק 23)

רנא היא רק בת שבע עשרה אבל כבר ניסתה להתאבד פעמיים. בפעם האחרונה הצילו אותה בנס. היא בלעה כדורי שינה רבים, והוריה ראו אותה מוטלת על המיטה והבינו שמשהו לא כשורה. הם הבהילו אותה אל בית-החולים, ושם עשו לה שטיפת קיבה והצילו את חייה. היא מבקרת אצל היועצת לשיחה טיפולית שבועית. בפגישה האחרונה שוב סיפרה רנא שהיא לא רוצה לחיות משום שהיא חושבת שאין שום דבר טוב בחיים והכול רק סבל. ואכן, בעיני היועצת היא נראתה מדוכאת מאוד. ואז פתחה היועצת את ספר הקוראן והקריאה לה את פסוק 23 מסורת המלכות: "אמור, הוא אשר יצר אתכם ונתן לכם אוזניים ועיניים ולב. מה מעט תכירו טובה". היועצת הסבירה לרנא שאלוהים הוא שיצר אותה והיא, במקום להכיר לו טובה על כך, מנסה להרוס את יצירתו ולהתאבד. זאת הייתה הפעם הראשונה שרנא הבינה איזה חטא גדול היא עושה בניסיונותיה לשלוח יד בנפשה.

הסבר: שיעור ההתאבדות בעולם משתנה מחברה לחברה ומגיל לגיל. בחברות מערביות שיעור ההתאבדות גבוה יותר ובגיל ההתבגרות הוא עולה. אבל גם בחברות מסורתיות דוגמת החברה הערבית בני נוער רבים שולחים יד בנפשם או מנסים לעשות כן. מובן שבמקרים אלה יש להיעזר באנשי מקצוע. צריך לשוחח עם הנער או הנערה ולאפשר להם לבטא את רגשותיהם וכאביהם הגורמים להם לרצות למות. מה שמחזיק אדם במצבים קשים אלה הוא בדרך כלל בני המשפחה והחברים. ברגעים קשים אדם זקוק לתחושה שהוא לא לבד בעולם ובחברות מסורתיות תחושת הביחד היא אכן חזקה יותר. ואולם אפשר להיעזר גם בקוראן. עצם ההבנה שאלוהים יצר אותנו לא כדי שנפגע בעצמנו, שהוא יצר אותנו ועלינו להודות לו, עשויה להביא את האדם שרוצה להתאבד

לחשוב פעמיים. עליו לדעת שחטא חמור יחטא אם ינסה לפגוע בעצמו בכל צורה שהיא כל שכן ינסה לאבד את עצמו לדעת. יפה נהגה היועצת שהציגה לפני הנערה את הפסוק המתאים מן הקוראן שדן בנושא זה.

18. כיצד נילחם בתאוונות הדרכים?

لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (سورة الحديد, آية 23)

לפיכך אל תצטערו על אשר החמצתם ואל תעלצו באשר השגתם. אלוהים אינו אוהב את היהירים הרברבנים (סורת הברזל, פסוק 23)

ח'אלד, תלמיד כיתה י"ב, בן למשפחה עשירה, הוא נער מפונק מאוד ורברבן. לאחרונה החל לבוא אל בית-הספר במכונית של אביו. הוא נוהג במהירות, חולף על פני תלמידי כיתתו וצופר. גם את מערכת הסטראו של המכונית הוא מפעיל בקולי קולות. בכיתתו של ח'אלד לומד ראמי, בן למשפחה ענייה מאוד אבל תלמיד מצוין שמכבד את עצמו ואת האחרים.

באחד הימים פנה ראמי אל אביו והתלונן שח'אלד תמיד מפנה את המכונית לעברו ומבהיל אותו. לעתים הוא צופר בפתאומיות כשהוא עובר לידו, וכשהוא הולך אל בית-הספר ח'אלד תמיד מציק לו. "כבר ניסיתי לשוחח אתו על כך כמה פעמים", סיפר ראמי, "אבל הוא תמיד צוחק ואומר לי: 'מי אתה בכלל שתדבר אתי?! איך אתה בכלל מעז לפנות אלי. אתה לא יודע מי אני?!' ואחרי שאני מתלונן ח'אלד מציק לי עוד יותר".

אביו של ראמי החליט לפנות אל הוריו של ח'אלד ולשוחח אתם. הוא לא מצא את אביו של ח'אלד ודיבר עם אמו, וזו החלה להגן על בנה. "הוא ילד מחונך שלא עושה מעשים רעים", כעסה. "כל אלה שקרים שנובעים מקנאה. הנערים מקנאים בח'אלד כי לו יש מכונית ולהם אין". כשראה אביו של ראמי שאין עם מי לדבר הוא אמר לאמו של ח'אלד, "אני רוצה רק לצטט לך פסוק אחד מן הקוראן. תעשו בו כהבנתכם: 'לפיכך אל תצטערו על אשר החמצתם ואל תעלצו באשר השגתם. אלוהים אינו אוהב את היהירים הרברבנים'". "ואני מתכוון במיוחד לחלק האחרון של הפסוק", הוסיף.

הסבר: לצערנו לעתים קרובות מאוד אנו רואים בני נוער משוויצים במכוניותיהם. הם נוהגים בצורה מסוכנת מאוד כשהם שותים ומעשנים בזמן הנהיגה ושומעים מוזיקה בקולי קולות. לרגע נדמה להם שכבשו את העולם. הם ב"היי". את ההמשך אנו שומעים בחדשות או קוראים בעיתון. כל שבוע יש הרוגים רבים בתאונות דרכים. הנערים האלה לא מודעים לעניין אבל הם גם מתאבדים וגם רוצחים. והכול בגלל מה? בגלל היהירות והרברבנות שהקוראן מדבר עליהן פעמים רבות ובאופן כל כך יפה. חטא היהרה הוא חטא כבד מאוד בקוראן ולאנשים רבים יש נטייה להיכשל בו. לרגע הכול נראה טוב, הנער יושב במכונית וחש את משב הרוח הצונן על פניו ושוכח כל סכנה. מיהם המבוגרים שיאמרו לו כיצד עליו להתנהג בכביש?! מיהי המשטרה שתגביל את מהירות נסיעתו?! ומלך העולם מוצא את עצמו בקבר עם עוד אנשים שגם אותם לקח עמו. יפה נהג אביו של ראמי שציטט לאם פסוק חשוב זה מן הקוראן. הפסוק, שנאמר בו במפורש שאלוהים לא אוהב את הרברבנים, צריך להיכתב על קירות כל כיתה שיש בה נערים מתבגרים הנוטים להשוויץ וכאמצעי למלחמה בתאונות הדרכים.

19. כיצד נעודד אדם השרוי בדיכאון?

لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيَنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا (سورة

الطلاق, آية 7)

יוציא כל אדם כפי יכולתו, ואשר אמצעיו מצומצמים, יוציא מאשר העניק לו אלוהים; לא יטיל אלוהים על נפש יותר מאשר העניק לה, ולאחר כל קושי יביא אלוהים הקלה (סורת הגיטין, פסוק 7)

המחנך של אבראהים הזמין את אמו של הנער לשיחה. לאחרונה חל שינוי מרחיק לכת בהתנהגותו של בנה. לדעת המורים הוא נעשה ילד אלים והם חושבים שכנראה קורים דברים בבית שכדאי שב בית-הספר יהיו ערים להם. המחנך כבר ניסה כמה פעמים לשוחח עם אבראהים אך הוא סירב לשתף פעולה.

בפגישה החלה אמו של אבראהים לבכות. היא סיפרה למחנך שהיא זו שמזיקה לבנה ולכל המשפחה. תמיד היא מתלוננת על המצב הכלכלי הקשה ומאשימה בו את כל המשפחה, מאשימה את עצמה בהזנחת הילדים, ולבסוף שוב מאשימה אותם ואת עצמה. האם אמרה למחנך שהיא ממש לא יודעת מה לעשות, מרגישה בתוך מעגל סגור ורואה רק שחור.

המחנך ניסה לעודד את האם. הוא הבין כמה קשה לה ואמר שלמרות הכאב עלינו לחיות תמיד בתקווה שבסוף הכול יסתדר. ובינתיים עליה לדאוג לעצמה למשפחה. הוא הסביר לה שאבראהים זקוק לתמיכתה משום שהיא האדם הקרוב לו ביותר. ואז פתח את ספר הקוראן בסורת הגיטין, פסוק 7, והקריא לאם: "לא יטיל אלוהים על נפש יותר מאשר העניק לה, ולאחר כל קושי יביא אלוהים הקלה". המילים אלה עודדו קצת את אמו של אבראהים. עכשיו אמרה בחיוך של הקלה שהיא מבינה שאלוהים דואג לה ולא ישאיר אותה לבד, ללא כוחות.

הסבר: דיכאון הוא תופעה שכיחה שפוקדת אנשים מכל מיני תרבויות במצבים שונים ומגוונים. לעתים מדובר בדיכאון קצר וחולף ולעתים במחלה של ממש שמצריכה התערבות של פסיכולוג או רופא ומתן תרופות. כשהאדם שרוי בדיכאון הוא נוטה להאשים את עצמו, לחוש חסר ערך ולא לראות כל תקווה לשיפור בעתיד. הסיבות לדיכאון יכולות להיות רבות, החל באסון כלשהו שפוקד את האדם, כמו מוות של אדם קרוב, ובמקרה כזה תקופת האבל היא תקופה של דכדוך נורמלי לחלוטין, וכלה בהיעדר איזון של חומרים במוח, כלומר דיכאון הנגרם מסיבות פיזיולוגיות ומצריך שימוש בתרופות. דיכאון גם יכול להיות קשור לכישלון במבחן, לפרדה מבן זוג, לפיטורים מן העבודה ועוד. אופן ההתמודדות עם כל דיכאון תלוי מאוד באישיות האדם ועל כן הוא משתנה מאדם לאדם. אבל דבר אחד משותף לכל סוגי הדיכאון – עידוד האדם ומתן תקווה שהעתיד יהיה טוב יותר עשוי לעזור. יפה נהג המחנך שעודד את האם ועוד באמצעות פסוק חשוב מן הקוראן שמעניק תקווה. "את יכולה להתמודד עם הקושי", אמר המחנך לאם, "משום שאלוהים לא יטיל עלייך משהו שאין בכוחך לעמוד בו. ובסוף תבוא הקלה".

20. מה נאמר לנהג שמכחיש שהיה מעורב בתאונת "פגע וברח"?

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
* أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ (سورة المعارج, آية 33-35)

והמעידים עדות אמת, ועל תפילתם מקפידים. אלה יכובדו בגנים (סורת הרקיעים, פסוקים 33-35)

מוראד לקח את המכונית של אביו בזמן שזה התפלל ואמר בלבו, "אעשה סיבוב מהיר ואחזור לפני שיסיים אבי את תפילתו". במהלך הנסיעה הוא אסף את חברו, נביל, והחל לנהוג במהירות מופרזת כדי להרשים אותו. למוראד אין רישיון והוא נהג בתוך הכפר במהירות גבוהה. לפניו נסעה לאטה מכונית. נביל קרא לעברו: "נו, תעקוף אותה. מה, אתה מפחד?" מוראד יצא ממסלולו כדי לבצע עקיפה ואז פגע בילד שרכב על אופניו. הילד נפל ונחבל בראשו. מוראד הגביר את המהירות כדי לברוח מן המקום. נביל דרש שיוריד אותו מן המכונית. מוראד עצר והוריד את נביל ומיד שב לביתו והחנה את המכונית בחניה. ואז התיישב מול המחשב כאילו לא קרה דבר. אף אחד לא ראה אותי, אמר לעצמו. לאחר כמה שעות פנה אביו של הילד שנפצע אל בית הוריו של נביל. שכן שראה את נביל יורד מן המכונית סיפר זאת לאב אבל השכן לא זיהה את הנהג. האב ההמום ישב עם הורי נביל וסיפר להם על דבר התאונה שבה היה מעורב בנם. הוא דרש מנביל שיאמר לו מיהו הנהג הפוגע. הוא סיפר להם שבנו מאושפז בבית-החולים ומצבו לא טוב, ואף על פי כן הבטיח האב להורים של נביל שלא יפנה אל המשטרה. כל רצונו הוא להזהיר את הנהג ואת הוריו ולספר להם מה קרה לבנו בעקבות התנהגות הנהג. נביל הכחיש הכול, גם את העובדה שהיה במכונית שפגעה בילד. הוא אמר שאינו יודע כלום על התאונה. ואז הוציא אביו של הילד הפצוע את ספר הקוראן, פתח בסורת הרקיעים והקריא לנוכחים את פסוקים 33-35: "והמעידים עדות אמת... אלה יכובדו בגנים". נביל החל לנוע באי-נוחות על הכיסא, התלבט לרגע ולאחר מכן סיפר את כל הסיפור לאמתו.

הסבר: חטאים רבים חטא מוראד. הוא לקח את המכונית אף שאין לו רישיון נהיגה ואף שלא קיבל את רשות אביו. כלומר, הוא פעל נגד המדינה וגם נגד אביו. הוא נהג במהירות מופרזת כדי להשוויץ. התנהגות כזו, גם אם אינה מכוונת, היא הדרך הבטוחה לרצח. כל יום אנו עדים להרוגים רבים בתאונות דרכים. תאונות רבות נגרמות בגלל בחורים צעירים שרוצים להשוויץ ואינם מבינים שיש להם ביד כלי רצח שהוא מסוכן מכל נשק. בתאונות דרכים נהרגים הרבה יותר אנשים מאשר במלחמות. ועל כן המכונית היא כלי הרצח מספר אחת. טעה אביו של הילד הפצוע כשוויתר על התלונה במשטרה. הוא לא עשה כל טובה למוראד, אלא רק הזמין אותו להמשיך ולהתנהג באותו האופן ולפצוע עוד אנשים. מחובתו היה להתלונן במשטרה מיד כדי שהשוטרים יעצרו את מוראד וישמרו על שלום הציבור. גם נביל עבר עברה בכך שעודד את חברו לנסוע מהר יותר ולא מנע בעדו התנהגות מופקרת זאת. ולסיום, יפה נהג אביו של הילד הפצוע שהשתמש בפסוק מן הקוראן כדי לשכנע את נביל לומר את האמת.